

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.101>

УДК 336.1

*Є. Ю. Руденко,
аспірант кафедри фінансових технологій і підприємництва,
Сумський державний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3185-7213>*

ВПЛИВ ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВИ

*Y. Rudenko,
Postgraduate student of the Department of Financial Technologies and
Entrepreneurship, Sumy State University*

INFLUENCE OF INTERNAL AND EXTERNAL FACTORS ON THE FINANCIAL STABILITY OF THE STATE

Фінансова стійкість держави відіграє вирішальну роль у забезпеченні сталого фінансового розвитку, залучення позикових коштів зміцненні довіри інвесторів та сприянні добробуту суспільства в цілому. Дослідження аналізує вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на фінансову стійкість країни. Внутрішні фактори, такі як фіскальна політика, державний борг та стабільність банківської системи, з такими зовнішніми факторами, як: глобальні економічні шоки, валютні ризики, доступ до міжнародних

фінансових ринків в сукупності впливають та визначають фінансову стійкість держави.

Здійснено аналіз показників внутрішнього походження, оцінено їх вплив на фінансову стійкість країну. Розглянуто теоретичні засади та ключові фінансові індикатори, серед яких особливе місце займають ефективність бюджетної та податкової політики, рівень стійкості банківської системи, раціональне планування та використання бюджетних коштів, що відображають загальний стан фінансової стійкості держави.

Визначено ключові проблеми, що впливають на фінансову стійкість держави. Однією з основних є високий рівень боргового навантаження, що обмежує економічний розвиток і стабільне фінансування важливих програм. Іншою проблемою є дисбаланс між доходами та видатками бюджету, що призводить до дефіциту та збільшення боргової залежності. Також важливою проблемою є недостатність міжнародних резервів, що обмежує здатність реагувати на економічні шоки. Останнім фактором є неефективне використання бюджетних коштів, що знижує ефективність державної політики та посилює боргове навантаження.

Така ситуація склалася в результаті, накопичених структурних дисбалансів, поглиблених наслідками пандемії COVID-19, яка серйозно порушила світову та національну економіку, що призвела до зниження економічної активності, збільшення державних витрат на подолання надзвичайної ситуації та падіння податкових надходжень, а повномасштабна військова агресія Росії стала додатковим чинником загострення кризи, вплинувши на фінансову та фіскальну стійкість, збільшивши державний борг та кредиторську заборгованість, що у свою чергу, обмежило можливості уряду щодо фінансування пріоритетних видатків, сприяло відтоку капіталу та посилило залежність від зовнішньої фінансової допомоги.

The financial stability of the state plays a crucial role in ensuring sustainable financial development, attracting borrowed funds, strengthening investor confidence, and contributing to the welfare of society as a whole. The study analyzes the impact of internal and external factors on a country's financial sustainability. Internal factors, such as fiscal policy, public debt, and banking system stability, and external factors, such as global economic shocks, currency risks, and access to international financial markets, together influence and determine the financial stability of a country.

An analysis of indicators of domestic origin is carried out, their impact on the financial stability of the country is assessed. The theoretical foundations and key financial indicators are considered, among which a special place is occupied by the effectiveness of budget and tax policy, the level of stability of the banking system, rational planning and use of budget funds, which reflect the overall state of financial stability of the state.

The key problems affecting the financial stability of the state are identified. One of the main ones is the high level of debt burden, which limits economic development and stable financing of important programs. Another problem is the imbalance between budget revenues and expenditures, which leads to a deficit and increased debt dependence. Another important problem is the insufficiency of international reserves, which limits the ability to respond to economic shocks. The last factor is the inefficient use of budget funds, which reduces the effectiveness of public policy and increases the debt burden.

This situation has developed as a result of accumulated structural imbalances, exacerbated by the consequences of the COVID-19 pandemic, which has seriously disrupted the global and national economy, leading to a decline in economic activity, increased government spending to overcome the emergency situation, and a drop in tax revenues. Russia's full-scale military aggression has become an additional factor aggravating the crisis, affecting financial and fiscal sustainability, increasing public debt and accounts payable, which in turn has

limited the government's ability to finance priority expenditures, contributed to capital outflows, and increased dependence on external financial assistance.

Ключові слова: *Фінансова стійкість держави, Державний борг, Банківська система, Доходи і видатки бюджету, Міжнародні резерви, Поточні та капітальні видатки.*

Keywords: *Financial stability of the state, Public debt, Banking system, Budget revenues and expenditures, International reserves, Current and capital expenditures.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливим науковими чи практичними завданнями. Фінансова стійкість держави є ключовим фактором забезпечення сталого фінансового розвитку, довіри інвесторів та добробуту суспільства. У взаємозалежному тісному фінансовому середовищі на фінансову стійкість країни впливають як внутрішні фактори, такі як фіскальна політика, державний борг та стабільність банківської системи, так і зовнішні фактори, включаючи глобальні економічні потрясіння, міжнародні торговельні відносини та фінансові кризи.

Аналіз фінансової стійкості дозволяє оцінити спроможність держави виконувати свої фінансові зобов'язання, управляти державним боргом і протистояти зовнішнім і внутрішнім шокам. Дослідження націлене на визначення основних факторів, що впливають на досліджувану категорію розмежовуючи фактори внутрішнього та зовнішнього походження, та оцінити їхній вплив на стійкість фінансової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При вивченні фінансової стійкості держави було проаналізовано низку сучасних наукових праць та офіційних джерел. Західна О. Р. акцентує увагу на регіональному вимірі фінансової стійкості. Праця Міщенко В., Кіреєва О. та Шаповалової М. зосереджується на організаційно-методичних підходах до впровадження в

НБУ системи оцінювання стійкості фінансової системи. Петрик О. І. пропонує систему індикаторів оцінки стійкості фінансової стійкості держави, зокрема виділяє критичні рівні боргового навантаження та показники платоспроможності держави. Пшик Б. І. розкриває сутність фінансової стійкості як багатовимірної економічної категорії, що охоплює як державні фінанси, так і банківський сектор Ветрова Н.С. та Полторак А.С. досліджують фактори, що впливають на фінансову стійкість держави в умовах невизначеності, приділяючи особливу увагу класифікації внутрішніх та зовнішніх ризиків.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Аналіз впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на фінансову стійкість держави, зі спрямуванням на рівень державного боргу, функціонування банківської системи, управління бюджетними доходами та видатками, а також впливу міжнародних резервів які є базовими складовими фінансової стійкості держави та безпосередньо відображають здатність уряду своєчасно обслуговувати боргові зобов'язання, забезпечувати раціональне управління державними фінансами, підтримувати стабільність банківської системи та протистояти зовнішнім економічним шокам. Сукупність цих факторів дозволяє виявити вразливі місця у фінансовій системі країни та визначити пріоритетні напрями її зміцнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення поставленої мети необхідно визначити та проаналізувати ключові показники фінансової стійкості України. Особлива увага буде приділена внутрішнім і зовнішнім викликам, які впливають на досліджувану категорію.

Аналіз наукових підходів до визначення фінансової стійкості держави, дозволяє виявити ключові думки дослідників стосовно розуміння категорії. Важливо зазначити, що не існує єдиного підходу до трактування терміну «фінансова стійкість» та часто розглядається залежно від контексту або цілей дослідження.

Автори В.І. Міщенко, О.І. Кіреєв та М.М. Шаповалова визначають фінансова стійкість держави як стан динамічної фінансової системи, вплив якого не заважає здійснювати ефективний перерозподіл фінансових ресурсів в економіці, функціонування платіжної системи, а також абсорбцію (амортизацію) шоків [7 с. 97].

У своїй статті О.І. Західна розглядає стійкість досліджуваної категорії як динамічну рівновагу, що забезпечує здатність системи адаптуватися до змін та підтримувати ефективне функціонування. Авторка підкреслює важливість взаємозв'язку між фінансовою стійкістю та економічним розвитком регіону, зазначаючи, що досягнення фінансової стійкості створює сприятливе середовище для економічного зростання [6 с. 171].

Б.І. Пшик трактує поняття фінансової стійкості країни як змogu забезпечити безперебійне здійснення розрахунків в економіці, високий рівень довіри до фінансово-кредитних установ, відсутність надмірної волатильності фінансових ринків, ефективний розподіл фінансових ресурсів та можливість управління фінансовими ризиками, а також стійкість фінансової системи, що дає змogu протистояти негативним економічним шокам у майбутньому та запобігати їх негативному впливу на економіку [12 с.95]

О.І. Петрик Визначає пріоритетність підтримання фінансової стійкості завдяки дії центрального банку шляхом розробки, здійснення й постійного оновлення плану дій щодо стабілізації фінансової системи [10 с.179].

Здійснивши узагальнення підходів дослідників варто навести власне трактування поняття фінансової стійкості держави – це здатність забезпечувати ефективний і безперебійний розподіл фінансових ресурсів, зберігати динамічну рівновагу та функціональну спроможність в умовах змін і кризових шоків, а також можливість протистояти потенційним фінансовим ризикам і загрозам завдяки ефективному державному регулюванню та здатності адаптуватися до нових умов.

Фінансова стійкість держави формується під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників, які визначають її здатність підтримувати

стійкість фінансової системи, забезпечувати дотримання зобов'язань та ефективно реагувати на економічні виклики (таблиця 1).

Таблиця 1. Внутрішні та зовнішні чинники впливу на фінансову стійкість держави

Внутрішні чинники фінансової стійкості держави	
Чинник	Характеристика
Бюджетна та податкова політика	Ефективність управління державними фінансами, рівень податкових надходжень, бюджетний дефіцит або профіцит суттєво впливають на фінансову стійкість країни
Державний борг та його обслуговування	Рівень державного боргу та його структура (внутрішній та зовнішній борг, короткострокові та довгострокові зобов'язання) є ключовими показниками фінансової стійкості.
Банківська система та фінансові ринки	Стойкість банківської системи, рівень капіталізації банків, доступність кредитних ресурсів та ефективність фінансового регулювання визначають здатність держави підтримувати економічне зростання та стійкість валютного ринку.
Державні фінансові резерви та ліквідність	Обсяг золотовалютних резервів, стабілізаційних фондів та рівень ліквідності державних фінансів визначають здатність країни протистояти економічним шокам.
Фінансова ефективність державного сектору	Рівень ефективності державних витрат, фінансова дисципліна та контроль за розподілом бюджетних коштів впливають на стабільність фінансової системи.
Зовнішні чинники фінансової стійкості держави	
Чинник	Характеристика
Доступ до міжнародних фінансових ринків	Можливість залучення зовнішнього фінансування через державні облігації, міжнародні кредити та інші фінансові інструменти визначає рівень фінансової незалежності країни.
Обслуговування зовнішнього боргу	Рівень зовнішньої заборгованості та можливість її своєчасного погашення впливають на фінансову стійкість.
Валютні ризики та міжнародні резерви	Коливання валютного курсу, зміни у вартості основних резервних валют (долар США, євро) впливають на фінансову систему, особливо у країнах із високою часткою зовнішніх зобов'язань.
Глобальні фінансові кризи	Світові фінансові кризи можуть спричинити вплив капіталу, скорочення іноземних інвестицій та зниження доступу до фінансових ресурсів. Такі потрясіння безпосередньо впливають на фінансову стійкість держави.

Джерело: створено автором на основі [5]

З внутрішньої точки зору на фінансову стійкість головним чином впливають ефективність управління державними фінансами, стійкість державного боргу, надійність банківської системи та наявність фінансових резервів. Високий рівень боргу, кризи в банківському секторі, неефективне управління державними фінансами без належної стратегії управління може

створити вразливість, у той час, як збалансована фінансова політика та стабільність фінансового сектора зміцнюють стійкість до криз.

Що стосується зовнішніх факторів, то ключовими проблемами є залежність від міжнародного фінансування та ризику валютного курсу. Нестабільність світових ринків, міжнародні економічні кризи та базових валют можуть вплинути на здатність країни виконувати свої фінансові зобов'язання. Крім того, обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування може обмежити фінансову та економічну незалежність і зменшити здатність реагувати на зовнішні шоки.

Таким чином, для зміцнення фінансової стійкості держави важливо провадження зваженої фіскальної політики, диверсифікувати джерела фінансування, підтримувати достатній рівень резервів і поступове зменшення залежності від зовнішніх факторів та запозичень. Поєднання ефективних внутрішніх заходів і стратегії пом'якшення зовнішніх ризиків дозволить підвищити економічну стійкість і забезпечити сталий фінансовий розвиток.

Для глибшого розуміння стану фінансову стійкість держави важливо оцінити фінансові показники є базовими складовими об'єкту дослідження та безпосередньо відображають здатність уряду своєчасно обслуговувати боргові зобов'язання, забезпечувати раціональне управління державними фінансами, підтримувати стабільність банківської системи та протистояти зовнішнім економічним шокам. Аналіз статистичних даних дозволить виявити ключові тенденції, оцінити поточний стан фінансової системи та визначити потенційні ризики та виклики для фінансової стійкості держави.

Упродовж перших років аналізованого періоду (2014–2019) дефіцит державного бюджету залишався на відносно стабільному рівні, демонструючи незначні коливання. Однак з 2020 року простежується різке зростання негативного сальдо, яке майже втричі перевищило середні показники попередніх років. Така динаміка вказує на посилення фінансової нестабільності, що значною мірою обумовлена економічною кризою, спричиненою пандемією Covid-19.

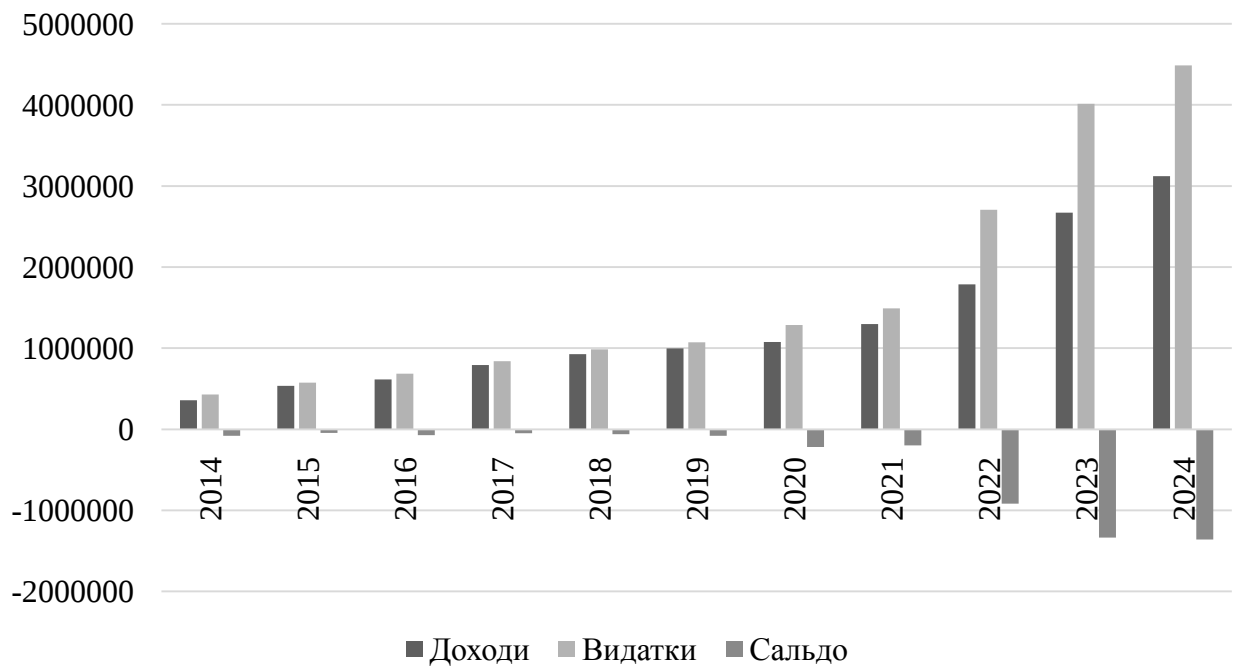

Рисунок 1. Доходи та видатки державного бюджету

Джерело: розроблено автором на основі [1]

У 2022–2024 роках спостерігається тривожна тенденція до значного зростання дефіциту державного бюджету. Його обсяг перевищив показники попередніх років у середньому на 80%, що свідчить про поглиблення фінансової нестабільності. У 2022 році дефіцит різко зріс, а у 2023 та 2024 роках ця негативна динаміка зберігалася, продемонструвавши подальше розширення бюджетного розриву. Для забезпечення обороноздатності та підтримки економіки були прийнятий Закон України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» №1928-IX від 2 грудня 2021 року, а також численні зміни до нього в умовах воєнного стану. Це свідчить про збільшення навантаження на бюджет, зумовленого такими факторами, як збільшення державних витрат у відповідь на економічні кризи, збройну агресію Росії та потреби у зовнішньому фінансуванні. Таким чином, зростання бюджетного дефіциту вказує на зростаючу залежність від запозичень і необхідність впровадження реформ для забезпечення фінансової стійкості країни.

Аналіз динаміки державного боргу України у 2014–2024 роках вказує на стійку та тривожну тенденцію до його зростання як у зовнішньому, так і у внутрішньому сегменті. Особливо помітним є стрімке зростання витрат на обслуговування та погашення зобов'язань. За десятирічний період обсяг зовнішнього боргу зріс більш ніж у вісім разів, що є свідченням зростаючого боргового навантаження на економіку країни.

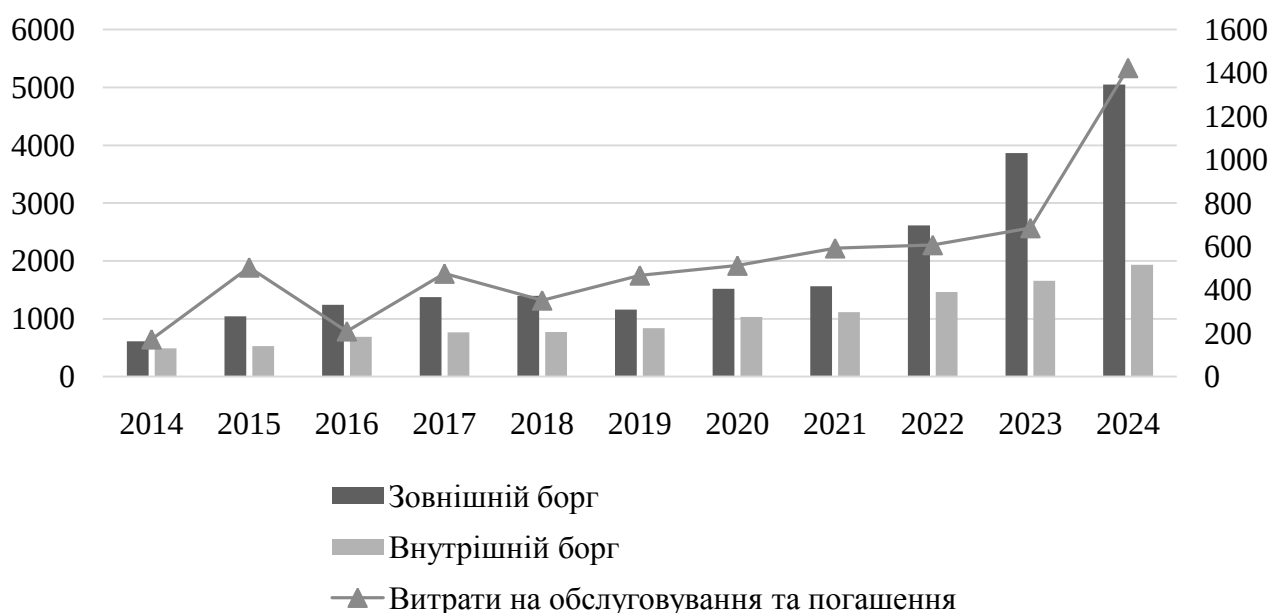

Рисунок 2. Зовнішній та внутрішній борг, витрати на обслуговування та погашення, млрд. грн.

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Внутрішній борг хоч має значно менші обсяги попри це зростає в середньому на 15% щорічно, та становить 1932,5 млрд. грн. на кінець 2024 року. Найсильніше прискорення запозичень відбулося після 2021 року, у відповідь на економічну кризу та геополітичний військовий конфлікт. Протягом 2014–2024 років витрати зросли у понад вісім разів, що значно посилило фіскальне навантаження на бюджет. Різке зростання витрат на обслуговування боргу між 2023 і 2024 роками демонструє збільшення тиску на державні фінанси. У 2023 році Україна частково покривала ці витрати завдяки безповоротній допомозі від партнерів, однак у 2024 році структура

фінансування змістилася в бік кредитних ресурсів, зокрема від МВФ, ЄС та Світового банку. За оновленою EFF-програмою МВФ (березень 2023 року), Україна взяла на себе зобов'язання щодо управління боргом, включаючи реструктуризацію комерційного зовнішнього боргу у 2024 році [2].

Швидке зростання боргу та витрат на обслуговування особливо за 2020-2024 роки відображають посилену залежність від зовнішнього та внутрішнього фінансування, що збільшує фінансову вразливість держави, а враховуючи пропорційне зростають витрати на обслуговування та погашення поглиблюючи ризик та вразливість фінансової системи.

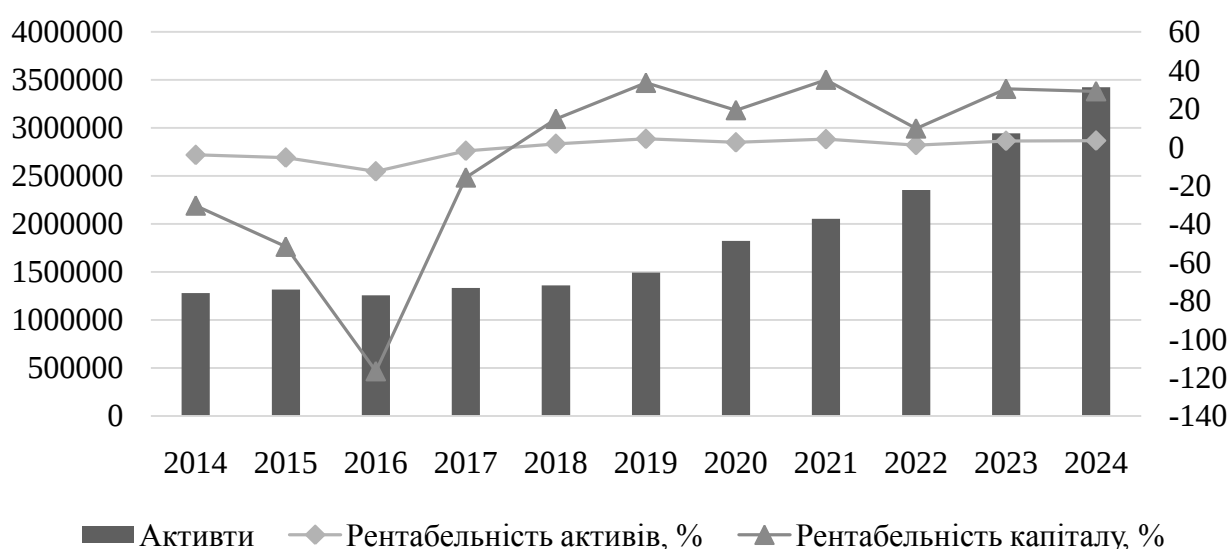

Рисунок 3. Основні характеристики банківської системи

Джерело: розроблено автором на основі [9]

Існування української банківської системи за період з 2014 по 2024 рік відображає динамічну траєкторію визначену економічними кризами, геополітичними конфліктами та процесами відновлення. Протягом цього періоду основні фінансові показники зазнавали значних коливань.

З позиції обсягу активів, банківська система України за період 2014-2024 років продемонструвала помітне зростання, збільшивши свої активи майже у три рази. Така динаміка свідчить про поступове відновлення фінансового сектору та підвищення його стійкості в умовах складної економічної ситуації. Однак це зростання не було рівномірним і залежало від

ключових факторів у різний час. У 2014-2015 роках банківський сектор зазнав масштабних втрат, викликаних анексією Криму, конфліктом на Донбасі та глибокою девальвацією гривні. У цей період відбулося масове виведення неплатоспроможних банків з ринку – понад 90 установ були ліквідовані відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». З 2016 року ситуація потребувала подальшої реформації та очищення банківського сектора. У цьому контексті націоналізація ПриватБанку та реструктуризація фінансової системи були ключовими заходами для запобігання повного колапсу. Ці процеси призвели до значних втрат для банківського сектора, що відображено в рентабельності активів (ROA), яка досягла мінімуму в -12,6% у 2016 році, і в рентабельності власного капіталу (ROE), яка впала до -116,74% у тому ж році, що свідчить про кризу в банківській системі.

Тим не менш, у 2017 році почалося поступове відновлення. Довіра до банківської системи покращилася завдяки проведенню структурних реформ і посиленню регулювання з боку Національного банку України. У результаті прибутковості банків суттєво покращилася, в результаті досягнувши показника ROA 4,26% у 2019 році та ROE 33,45% у тому ж році.

Пандемія COVID-19 у 2020-2021 роках мала тимчасовий вплив. Завдяки заходам НБУ, таким як запровадження регуляторних канікул що було викладено в Постанові № 28 від 17.03.2020 р. на ряду з іншими стимулами такими як кредитні програми підтримки ліквідності, банківська система в результаті уникнула системної кризи. ROA у 2020 році склав 2,44%, що свідчить про збереження прибутковості на прийнятному рівні. Невизначеність і ризики, пов'язані з війною, призвели до падіння прибутковості банків, що відобразилося в ROA так показник становив у 2022 році – 1,04%, тоді як ROE знизився до 9,68%, що свідчить про негативний вплив на фінансовий сектор. Попри ці труднощі, українська банківська система продемонструвала здатність до адаптації. У наступні роки впровадження політики фінансової стійкості включаючи Постанову № 18 від

24.02.2022 р яка регулює збереження обов'язкових резервів, фіксований курс та заборону на виведення капіталу за кордон разом із підтримкою міжнародних інституцій забезпечило поступове відновлення. До 2023 і 2024 років рентабельність капіталу стабілізувалася на рівні близько 30%, а ROA до 3,35% [11].

Банківська система України демонструє високий рівень стійкості під час політичної, економічної та військової кризи. Хоча вона зіткнулася з періодами значних втрат і структурних проблем що потребують глибокого аналізу та оцінки, здійснені реформи та здатність до адаптації забезпечують ключову роль в підтримці фінансової стійкості країни.

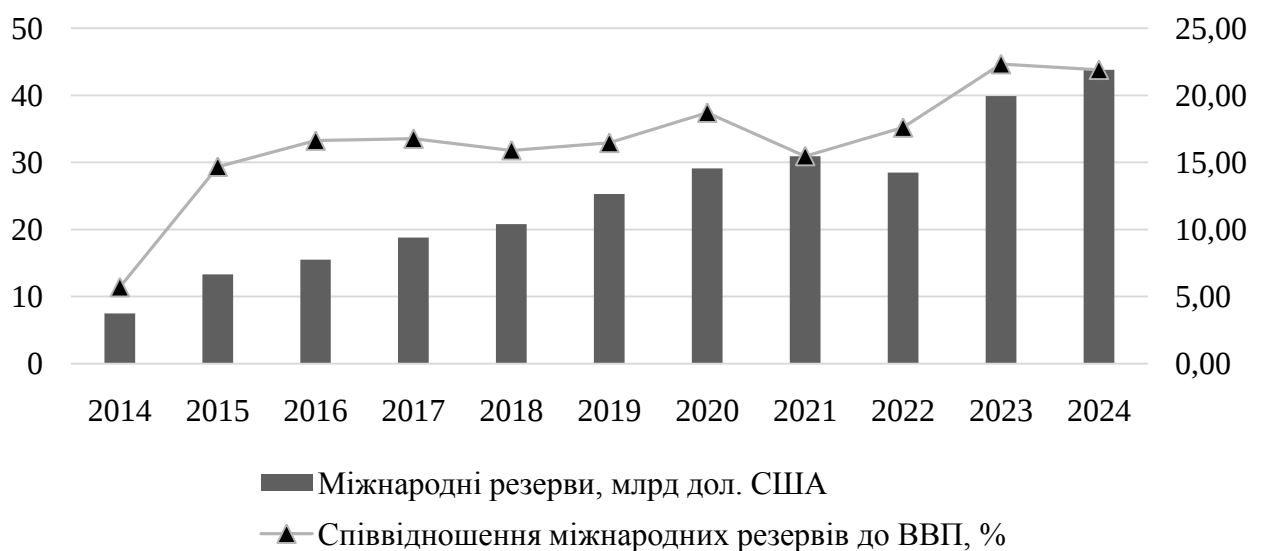

Рисунок 4. Міжнародні резерви України за період з 2014 по 2024 рік, млрд дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Співвідношення міжнародних резервів до валового внутрішнього продукту (ВВП) є ключовим показником фінансової стійкості країни. Цей коефіцієнт свідчить про здатність держави виконувати свої зовнішні зобов'язання та підтримувати стабільність валютного ринку.

У 2014 році через анексію Криму та конфлікт на сході України міжнародні резерви різко впали до 7,5 мільярдів доларів, що становить лише 5,6% ВВП. Це падіння було зумовлене різким відпливом капіталу,

девальвацією національної валюти та необхідністю покриття зовнішніх зобов'язань. У 2015 році завдяки міжнародній фінансовій підтримці та раннім економічним реформам резерви зросли до 13,3 мільярда доларів США, підвищивши співвідношення до ВВП до 14,6%.

У період 2016-2019 українська економіка демонструвала ознаки відновлення. Резерви поступово зростали, досягнувши у 2019 році 25,3 млрд дол. США (16,4% ВВП). Ключовими чинниками цього відновлення стали зростання експортного сектору, макроекономічна стабільність і співпраця з Міжнародним валютним фондом (МВФ). Ситуація у 2020–2021 роках ускладнилася через пандемію COVID-19. Водночас завдяки програмі stand-by (SBA), затвердженій у червні 2020 року, вдалося утримати достатній рівень резервів, ескалація напруженості з Росією та повномасштабна війна у 2022 році сильно вплинули на стан фінансової стійкості. У 2022 році резерви скоротилися до 28,5 млрд дол. США, але відносно до ВВП запаси залишилися на рівні попередніх років [3].

У 2023 та 2024 роках Україна отримала значну фінансову підтримку від міжнародних партнерів, що дозволило збільшити резерви до 43,8 млрд дол. США у 2024 році (21,9% ВВП). Але слід враховувати, що збільшення резервів відбувається здебільшого коштом міжнародної підтримки. Тому фінансова стійкість залежить від фінансової та політичної стійкості, підтримки реформ, але і за рахунок постійної міжнародної фінансової підтримки, що значно посилює залежність від зовнішніх кредиторів та міжнародних фінансових організацій. Що водночас підвищує ризик втрати економічного суверенітету але і є критично важливою при забезпеченні фінансової стійкості.

За період 2014-2017 роки поточні видатки становили понад 95% загальних видатків із помірним зростанням частки капітальних видатків. Така ситуація першочергово зумовлена обмеженнями внаслідок анексії Криму та конфлікту на сході країни, що стало причиною перерозподілу пріоритетів з підвищення фінансування оборони, безпеки та соціальної

підтримки, що чітко демонструється змінами в Законі України «Про Державний бюджет України» на 2015 рік (рис.5).

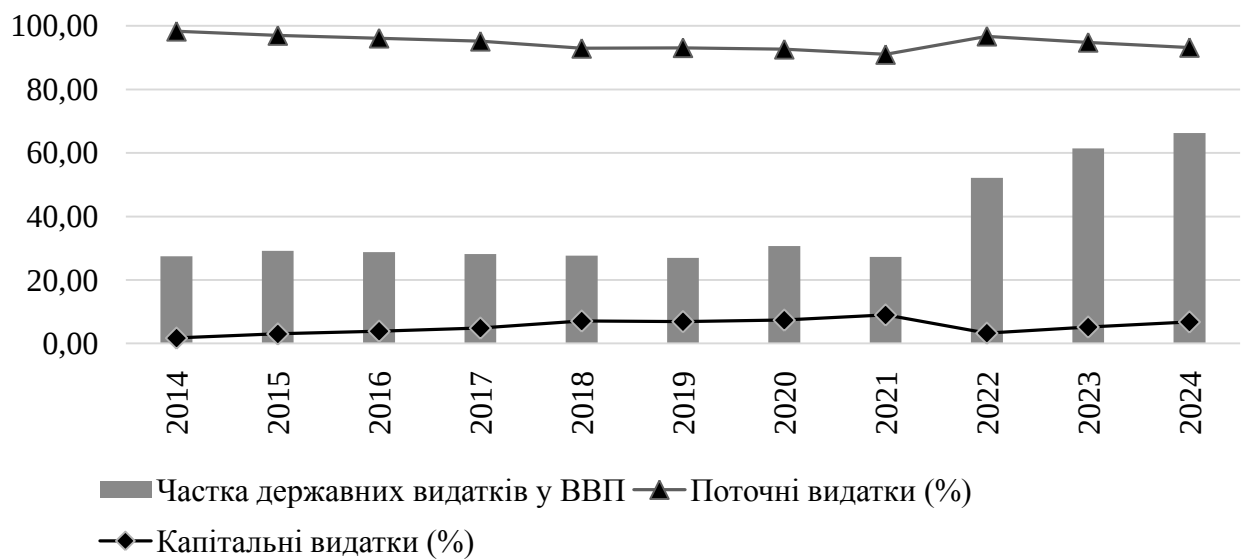

Рисунок 5. Видатки державного бюджету.

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Надалі спостерігається часткове перерозподілення коштів в бік капітальних вкладень. Однак у 2020 році ця тенденція була перервана пандемією COVID-19, яка потребувала збільшення поточних витратків на підтримку системи охорони здоров'я та заходи соціальної підтримки. Цим пояснюється і зростання частки державних витрат у ВВП у 2020 році (30,71%).

З 2022 року, з початком широкомасштабного вторгнення Росії, структура витратків різко змінилася. Згідно з бюджетом на 2022 рік (Закон України № 1928-IX від 02.12.2021 зі змінами), частка поточних витратків зросла до 96,73%. Основні бюджетні призначення були спрямовані на оборону, гуманітарну допомогу, підтримку внутрішньо переміщених осіб і субсидування критичної інфраструктури. Паралельно спостерігається стрімке зростання частки державних витрат у структурі ВВП. Починаючи з 2021 року, ця частка подвоїлася лише за рік, а до 2024 року досягла рекордного рівня, що свідчить про активізацію державної участі в економіці на тлі кризових викликів. Це відображає залежність економіки від державного

фінансування та міжнародної допомоги в умовах війни. Висока частка державних витрат у ВВП і переважання поточних витрат підкреслює важливість фінансової стійкості та необхідність довгострокового плану відновлення.

Проаналізовані показники демонструють нестійкість фінансової системи та свідчать про швидке зростання державного боргу, стійке збільшення поточних витрат, коливання міжнародних резервів, високу частку поточних видатків. Ключові показники, такі як динаміка бюджетного дефіциту, темпи приросту державного боргу, структура поточних і капітальних видатків, обсяги витрат на обслуговування боргу, зміни в обсягах міжнародних резервів, демонструють ознаки фінансової нестійкості. Зокрема, прискорене зростання боргового навантаження у поєднанні зі зменшенням частки капітальних інвестицій свідчить про домінування короткострокових потреб та видатків. Також вагомими індикаторами є критична залежність від зовнішніх джерел фінансування та значна частка видатків яка покривається за рахунок міжнародної допомоги, що підвищує вразливість системи до змін у глобальному середовищі.

Водночас важливо зазначити адаптивну здатність фінансової системи України до численних криз, що проявляється завдяки: ефективній діяльності Національного банку України, гнучкості фінансових інструментів і ринків, цифровізації та модернізації фінансових процесів та безумовно міжнародній фінансовій підтримці свідчать про наявність потенціалу до відновлення фінансової стійкості в середньостроковій перспективі.

Фінансова стійкість України залежить від доступу до зовнішнього фінансування, управління боргом і здатності реагувати на глобальні кризи. Здатність України залучати зовнішнє фінансування в теперішньому періоді є ключовим показником її економічної та фінансової стійкості. У період стійкого функціонування фінансової системи випуск державних облігацій, отримання багатосторонніх позик і співпраця з міжнародними організаціями дозволяють країні зміцнювати свою ліквідність і фінансувати дефіцит

бюджету, не вдаючись до радикальних заходів, однак враховуючи війну залежність від кредитування та позикових ресурсів, що збільшують залежність від міжнародної фінансової підтримки. Щоб протистояти падінню стійкості системи, Національний банк України запровадив жорсткий валютний контроль і використав свої міжнародні резерви для стабілізації валюти. Проте інфляція, обмеження на валютні операції та залежність від зовнішніх потоків фінансування створюють додаткові ризики. Динаміка світових ринків, включаючи коливання вартості долара США та євро, також впливає на здатність країни управляти своєю фінансовою стійкістю. Підсумовуючи, фінансова стійкість України залежить від її здатності керувати рядом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів та зменшувати свою вразливість до глобальних шоків.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Фінансова стійкість країни має вирішальне значення для забезпечення стабільного функціонування її фінансової системи, підтримки довіри кредиторів та інвесторів та збереження макроекономічної рівноваги. Проведене дослідження показує, що фінансова стійкість визначається сукупністю внутрішніх і зовнішніх факторів. Серед найважливіших внутрішніх факторів – фіскальна політика, управління державним боргом, надійність банківської системи та наявність фінансових резервів. Водночас зовнішні чинники включають волатильність світових ринків, доступ до міжнародного фінансування та глобальні економічні кризи, які суттєво вплинули на здатність країни підтримувати високий рівень стійкості.

Аналіз фінансових показників України за період 2014-2024 років демонструє нестійкість фінансової системи про що свідчать показники такі як прискорене зростання дефіциту бюджету та державного боргу, структура поточних і капітальних видатків особливо в останні роки через економічні кризи спричинені: пандемію COVID-19 та в подальшому збройну агресію Росії. Зростання зовнішнього боргу та зростання витрат на його обслуговування спричинили додатковий тиск на державні фінанси,

підвищуючи вразливість країни до криз та залежність від зовнішніх джерел фінансування, зокрема міжнародної фінансової допомоги, що породжує ризик залежності від зовнішніх кредиторів.

Важливо відзначити адаптивність вітчизняної фінансової системи, що дозволяє ефективно реагувати на зовнішні та внутрішні виклики, є ключовим елементом в функціонуванні держави навіть у період економічних криз.

Таким чином, для забезпечення фінансової стійкості країни необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на зменшення боргового навантаження, оптимізацію бюджетних витрат та стимулювання внутрішніх джерел фінансування. Важливим завданням залишається продовження детального аналізу показників, що характеризують фінансову систему, оцінка впливу зовнішніх факторів, подальше впровадження фінансових реформ, спрямованих на підвищення ефективності управління державними фінансами, посилення банківського нагляду та забезпечення довгострокової макроекономічної стійкості.

Література

1. Open Budget - Державний веб-портал бюджету для громадян URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення 06.03.2025)
2. Seventh review under the extended arrangement under the extended fund facility, requests for modification of a performance criterion, rephrasing of access, and financing assurances review-press release; staff report; and statement by the alternate executive director for Ukraine URL: https://www.imf.org//media/Files/Publications/CR/2025/English/1ukrea20_5001-print-pdf.ashx?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 06.03.2025)
3. Ukraine IMF Deal Secures Funding, but Reform Is Key Challenge URL: <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/ukraine-imf-deal-secures-funding-reform-is-key-challenge-16-06-2020> (дата звернення 01.05.2025)
4. Боргові платежі та прогнози URL: <https://mof.gov.ua/uk/borgovi-platezhi-ta-prognozi> (дата звернення 06.03.2025)
5. Вєтрова Н. С., Полторак А. С. Чинники впливу на фінансову стійкість держави в умовах невизначеності. 2024 р. С 20-21 URL:

<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17331/1/20-21.pdf> (дата звернення 03.03.2025)

6. Західна О. Р. Дослідження стійкості фінансової системи регіонального рівня. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2009. №. 19.6. С. 170-176.

7. Міщенко В., Кіреєв О., Шаповалова М. Організаційно-методичні підходи щодо запровадження в НБУ системи оцінювання стійкості фінансової системи: інформаційно-аналітичні матеріали. *Центр наукових досліджень НБУ*, 2005. 97 с.

8. Національний банк України. Міжнародні резерви URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo> (дата звернення 08.03.2025)

9. Національний банк України. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 06.03.2025)

10. Петрик О.І. Система індикаторів стійкості фінансової системи. *Економіка та держава*. 2010. № 12. С. 176-179.

11. Про затвердження Положення про порядок взаємодії юридичних осіб, що здійснюють операції з оброблення та зберігання готівки, з іншими юридичними особами URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0028500-20#Text> (дата звернення 01.05.2025)

12. Пшик Б.І. Фінансова стабільність: сутність та особливості прояву *Вісник СевНТУ*. 2013. № 138. С. 91–96.

References

1. Open Budget (2025), available at: <https://openbudget.gov.ua/> (Accessed 06.03.2025)

2. IMF (2025), “Seventh review under the extended arrangement under the extended fund facility, requests for modification of a performance criterion, rephrasing of access, and financing assurances review-press release; staff report; and statement by the alternate executive director for Ukraine”, available at: https://www.imf.org//media/Files/Publications/CR/2025/English/1ukrea205001-print-pdf.ashx?utm_source=chatgpt.com (Accessed 06.03.2025)

3. Fitch Ratings (2020), “Ukraine IMF Deal Secures Funding, but Reform Is Key Challenge”, available at:

<https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/ukraine-imf-deal-secures-funding-reform-is-key-challenge-16-06-2020> (Accessed 01.05.2025)

4. Ministry of Finance of Ukraine (2025), “Debt Payments and Forecasts”, available at: <https://mof.gov.ua/uk/borgovi-platezhi-ta-progozi> (Accessed 06.03.2025)

5. Vietrova, N. S. and Poltorak, A. S. (2024), “Factors influencing the financial stability of the state in conditions of uncertainty”, pp. 20-21, available at: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17331/1/20-21.pdf> (Accessed 03.03.2025)

6. Zakhidna, O. R. (2009), “Research on the stability of the financial system at the regional level”, *Naukovyj visnyk Natsional'noho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, vol. 19.6, pp. 170-176.

7. Mischenko, V., Kirieiev, O. and Shapovalova, M. (2005), *Orhanizatsijno-metodychni pidkhody schodo zaprovadzhennia v NBU systemy otsiniuvannia stijkosti finansovoi systemy: informatsijno-analitychni materialy* [Organizational and methodological approaches to the implementation of the financial system stability assessment system in the NBU: information and analytical materials], *Tsentr naukovykh doslidzhen' NBU*, Kyiv, Ukraine.

8. National Bank of Ukraine (2025), “International reserves”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo> (Accessed 08.03.2025)

9. National Bank of Ukraine (2025), “Supervisory Data”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (Accessed 06.03.2025)

10. Petryk, O.I. (2010), “System of indicators of financial system stability”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12, pp. 176-179.

11. National Bank of Ukraine (2020), Resolution “On approval of the Regulation on the procedure for interaction of legal entities engaged in cash processing and storage operations with other legal entities”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0028500-20#Text> (Accessed 01.05.2025)

13. Pshyk, B.I. (2013), “Financial stability: essence and features of manifestation”, *Visnyk SevNTU*, vol. 138, pp. 91–96.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2025 р.